

บทที่ 3

ทบทวนวรรณกรรม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงขับสายแปงของชาวไทยโชนงโดยตรงนั้น มีไม่มากนัก การทบทวนวรรณกรรมในบทนี้ จึงเป็นการปูเรื่องราวเพื่อทำความเข้าใจเพลงขับสายแปงตามลำดับ ได้แก่ เพลงขับ เพลงขับในวัฒนธรรมไทยโชนง เพลงขับสายแปงในประเพณีอื่นก่อน และเพลงขับในพิธีเสน ดังต่อไปนี้

3.1 เพลงขับ

คำว่า "ขับ" ราชบัณฑิตยสถาน (2542, น.178) ให้ความหมายว่า คือ การร้องเป็นทำนอง ส่วนเปลื้อง ณ นคร (2544, น.79) ให้ความหมายเพิ่มขึ้นมาว่า การร้องลำนำ และให้ความหมายคำว่า "ลำนำ" คือ คำประพันธ์หรือทำนอง (เปลื้อง ณ นคร, 2544, น.433) ส่วนราชบัณฑิตยสถาน (2542, น.1010) ให้ความหมายคำว่า "ลำนำ" คือ บทกลอนที่ใช้ขับร้อง คำว่า "ขับ" จึงมีความหมายถึง "การร้องเป็นทำนองลำนำ" เป็นคำกริยา เมื่อเอานำหน้าคำอื่น มีความหมายถึงการแสดง นำมาใช้เรียกการแสดงเพลงพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไท อย่าง ขับลำ ขับขอ เป็นต้น

ขับลำ เป็นการแสดงอย่างหนึ่งในกลุ่มชนเผ่าต่างๆ ในภูมิภาคอุษาคเนย์ ในยุคแรกๆ ใช้รับทำด้วยกระบอกไม้ไผ่หรือซีกไม้ไผ่ตีกระทบกันเป็นทำนองหรือจังหวะ เช่น ลาวอีสานมีไม้สองอันเรียกกับกับ ตีกระทบประกอบจังหวะลำ เรียกหมอลำกับกับ หรือหมอลำกรับ ประชาชนชาวบ้านบริเวณที่ราบลุ่มน้ำเจ้าพระยาเคยมีประเพณีขับลำคำกลอนต่างๆ มานานมากทีเดียว อาจมีมาแล้วตั้งแต่บ้านเมืองยุคแรกๆ จึงมีประเพณี "ขับขอ" อยู่ในราชสำนักกรุงเก่า แล้วต่อเนื่องมาถึงยุคต้นอยุธยา ดังมีร่องรอยอยู่ในวรรณคดีเรื่องอนิรุทธคำฉันท์ แต่ในชุมชนชาวบ้านพลิกเพลงการเล่นได้เสรีและโลดโผนมากกว่าราชสำนัก จึงมีการละเล่นต้นเพลงสดพร้อมตีกรับสลับประโคมเครื่องดนตรีมโหรี ดังมีอยู่ในบันทึกของลาลูแบร์เล่าบรรยากาศไว้สมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ นานเข้าช่างขับชาวบ้านก็รับแบบแผนของคนชั้นสูงไปที่ละน้อยๆ โดยพัฒนาคำขับลำพื้นเมืองให้เป็นกลอนที่มีระเบียบคำส่งสัมผัสต่อเนื่องอย่างกลอนเพลง (ปัจจุบันเรียก กลอนแปด) แล้วเรียก ขับเสภา (สุจิตน์ วงศ์เทศ, 2554, น77)

ปัจจุบัน มีการขับลำนำเป็นทำนองอย่างหนึ่งในกระบวนการพิธีพยุหยาตราทางชลมารค มีต้นเสียงหน้า แล้วมีลูกคู่เห่ตาม เรียกว่าเห่เรือ แต่ เห่ หมายถึงทำนองขับลำนำเพื่อวิงวอนร้องขอ หรือทำให้เพลินใจแล้วเคลิบเคลิ้มถึงหลับไปก็ได้ บางทีก็ใช้ควบคู่กับกล่อม คือเห่กล่อมพระบรรทมถวายเจ้านายเมื่อจะบรรทม กล่อม หมายถึงร้องเป็นทำนองเพื่อเล่าโลมใจ เช่น กล่อมเด็ก คือร้องลำนำกล่อมให้เด็กเพลินจนนอนหลับ กล่อมทอ ขับร้องหรือเล่นดนตรีบนเรือนทอเพื่อให้รื่นเริงในพิธีแต่งงาน ฯลฯ (สุจิตน์ วงศ์เทศ, 2555, น.20)

นอกจากนี้ มีเพลงขับของประชาชนชาวแขวงเวียงจันทน์ (สปป.ลาว) เรียกว่า ขับจิม เป็นเพลงพื้นบ้านที่ได้รับความนิยม และได้รับสืบทอดมาจากปากเปล่ามาหลายชั่วอายุคน โดยอาศัยการจดจำกันมา และถ่ายทอดกันมาอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน มีลักษณะ คือ ร้องอย่างเรียบง่าย ในรูปแบบและทำนอง มีการซ้ำคำ ซ้ำวรรค ซ้ำจังหวะ และซ้ำทำนอง การขับจิมถือว่าเกี่ยวข้องกับการทำบุญอุทิศส่วนบุญไปให้ผู้ล่วงลับ ตามคติความเชื่อว่า การทำบุญไปให้ผู้ล่วงลับนั้น จะต้องเอาขับจิมมาฉลองในงานด้วย เพื่อแสดงถึงความรักสามัคคีซึ่งกันและกัน ระหว่างญาติพี่น้องกับผู้ล่วงลับไปแล้ว จะทำให้ผู้ล่วงลับได้รับความสุข สมหวังในภพที่ตนเองอาศัยอยู่ มีการประยุกต์หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในบทขับจิม เพื่อเป็นการสั่งสอนจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาให้กับคนในสังคมโดยใช้ความบันเทิงเป็นสื่อ (พระอินตอง อดุดโม (ชัยประโคน), 2551)

โดยสรุป เพลงขับ การขับ หรือขับลำนำ เป็นการละเล่นอย่างหนึ่งของชนชาวบริเวณแถบเอเชียอาคเนย์ และเป็นการละเล่นดั้งเดิมของประชาชนชาวสยามในตระกูล ไทย-ลาว เป็นลักษณะของการเปล่งเสียงเป็นทำนองอย่างเสรี มีความยาวไม่แน่นอนโดยเน้นถ้อยคำเป็นหลักทำนอง มักเล่นเรื่องเล่า หรือมีการโต้ตอบระหว่างชายหญิง ประเพณีการขับและลำ เคยแพร่หลายอยู่ในกลุ่มชนชาวสยามทุกท้องถิ่น เช่น กลุ่มลุ่มน้ำแดง-ดำ ในทางภาคเหนือของเวียดนาม กลุ่มลุ่มน้ำโขง ตั้งแต่เขตสิบสองพันนาในมณฑลยูนนานของจีนลงมาตลอดแนวไทย-ลาว (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2542, น.28)

3.2 เพลงขับในวัฒนธรรมไทยโซ่ง

ไทยโซ่งอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ไท เดิมมีถิ่นฐานอยู่ในประเทศจีนตอนกลาง ต่อมาอพยพมาตั้งหลักแหล่งที่เมืองแกง หรือปัจจุบันคือเตียนเบียนฟู (ตอนเหนือของประเทศเวียดนาม) อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยครั้งแรกในปี พ.ศ.2322 และต่อ ๆ มาอีกหลายครั้ง การตั้งรกรากในประเทศไทยเริ่มที่จังหวัดเพชรบุรี ต่อมาได้มีการโยกย้ายไปหาที่ทำกินใหม่ในบริเวณใกล้เคียง เช่น จังหวัดราชบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม สมุทรสาคร เป็นต้น (สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ. 2554, น.78-79) ไทยโซ่งส่วนใหญ่เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองว่าเป็น “ไทดำ” ส่วนคำว่า “ไทยโซ่ง” นักวิชาการส่วนหนึ่งใช้ในความหมายถึง ไทดำที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทย ในงานวิจัยนี้จะใช้คำทั้งสองโดยความหมาย “ไทดำ” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในความหมายกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ส่วน “ไทยโซ่ง” ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทย ครั้งสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนสืบเชื้อสายมาถึงปัจจุบัน

การศึกษาเพลงขับในวัฒนธรรมไทยโซ่ง คงต้องย้อนไปดูวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในบริเวณตอนเหนือของเวียดนามด้วย มีปรากฏในหนังสือ *Nguoi Thai o Tay Bac Viet Nam* (คนไทในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม) โดย Cam Trong (เก๋มจ่อง) (อ้างจาก Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre) เนื้อหากล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม ความตอนหนึ่งว่า ในปี ค.ศ. 1968 (พ.ศ.2511) คณะวิจัยการแสดงฝ่ายวัฒนธรรมเขตปกครองตนเองภาคตะวันตกเฉียงเหนือได้รวบรวมการแสดงพื้นเมืองของชนเผ่าไทมีจำนวน 36 ชนิด -เพลงพื้นเมือง เรียกว่า "ขับ" บทร้องเรียกว่า "ความขับ" ซึ่งมีหลายประเภท เช่น "ขับหมอ-ขับมด" ใช้ใน

พิธีกรรม, "ขับสือ" เป็นการขับเล่าเรื่อง, "ขับบ่าวสาว" เป็นการขับละเล่นระหว่างชาย-หญิง (http://www.sac.or.th/databases/ethnicedb/research_detail.php?id=428 ค้นเมื่อ 18 มี.ค. 56)

ไทดำมีตัวอักษรเป็นของตนเอง อยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท และมีการนำตัวอักษรมาเขียนบันทึก ประเพณีต่างๆ เช่น เขยบอกทาง เป็นประเพณีที่มีผู้ประกอบพิธีบอกทางไปให้กับผู้ล่องลับในงานศพ ผู้ที่ ทำหน้าที่ขับบทขับ ก็จะทำจากบันทึกที่เขียนด้วยตัวหนังสือไทดำ ตัวหนังสือไทดำส่วนใหญ่จะเขียนลง สมุดข่อยเป็นตัวขับต่างๆ (มธุ อุตมเวช, 2547, น.172-173) มีบทขับที่ปรากฏอยู่ในพิธีเสน เช่น เสนตัว หรือเสนสะเดาะเคราะห์ ในวันประกอบพิธีหมอมดจะนั่งหน้าเครื่องเช่น หมอปี่จะอยู่ด้านข้าง ญาติๆ จะ นั่งรอบๆ เครื่องเช่นไหว้ หมอมดก็จะขับมด และหมอปี่ก็จะเป่าปี่ (ปัจจุบันหาหมอปี่ยากแล้ว) แต่ถ้าเป็น หมอมดผู้หญิงก็จะ ขับอาณานิ การขับจะเช่นไหว้ผีแถนก่อน แล้วก็จะเรียกชื่อผีอื่นๆ ต่อไป การประกอบ พิธีจะใช้เวลาประมาณ 1 วัน เมื่อขับมดแล้วก็จะทำพิธีเรียกขวัญเพื่อให้มาเข้าร่างกายคนป่วย (ทวี พรหม มา, 2541, น.145-146)

ไทดำนิยมการขับลำนำหรือการเล่าเรื่องเป็นทำนอง เนื่องจากมีความสนใจฟังเรื่องราว และ สนใจในความไพเราะของการขับลำนำ ที่มีการร้องรับกันเหมือนลูกคู่ ในภาษาไทดำ "ขับ" หมายถึง การร้องตามทำนอง ใช้เฉพาะโอกาสต่างๆ เช่น การขับลำนำขณะอื่นกอน เรียกว่า "สายแปง" ในพิธีเสน เรือนหรือพิธีศพ เรียกว่า "ว่า" (จตุพล ทองสกุล, 2553, น.97) เพลงขับเป็นการขับร้องลำนำเพลง ด้วย ทำนองอันอ่อนหวาน เพื่อบอกเล่าเรื่องราวทั้งความสุข ความทุกข์ ความรัก ความเศร้าโศก การขับมี หลายอย่าง เช่น ขับสายนึ่งสายแนน เพื่อพรรณนาถึงความรักความผูกพันของคนไทดำในอดีต ขับบ่าวขับ สาว เป็นการเกี่ยวกันของหนุ่มสาว ขับให้พร ขับลา ขับสายหล้าสายแปง เป็นการขับถึงความรักความ ผูกพันที่มีต่อกัน ขับยามปียามน้อง ถามข่าวคราวเมื่อมีผู้มาเยือน ขับหาบ้านเก่าเมืองเดิม รำพึงรำพันถึง บ้านเก่าในสิบสองจุไท ขับหาฮัดหากอง บอกกล่าวให้รู้ถึงจารีตประเพณีของไทดำ และขับอื่น เป็นการขับ เล่นสนุกสนาน เป็นต้น (เพชรตะบอง สิ่งหล่อคำ, 2548, น.24)

สรุป เพลงขับของไทยโซ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะตามการใช้งานอย่างชัดเจน คือ ส่วนที่ เกี่ยวข้องกับพิธีเสนหรือพิธีศพส่วนหนึ่ง กับส่วนที่ใช้ในกรณีอื่นๆ ไปเกี่ยวกับงานรื่นเริงส่วนหนึ่ง ส่วนที่ เกี่ยวข้องกับงานรื่นเริง เรียกว่า "เพลงขับ" หรือไทยโซ่งจะเรียกโดยทั่วไปว่า "ขับสายแปง" เป็นเพลง ขับที่ใช้ในประเพณีอื่นกอน

3.3 เพลงขับสายแปงในประเพณีอื่นกอน

การขับลำนำในวัฒนธรรมไทยโซ่งมีอยู่ในประเพณีอื่นกอนอย่างหนึ่ง และในพิธีเสนอีกอย่างหนึ่ง การขับลำนำในประเพณีอื่นกอน ไทยโซ่งเรียกว่า "ขับสายแปง" คำว่า "อื่นกอน" ออกเสียงเรียกได้ หลายอย่าง เช่น อื่นกอน (อินกอน) เล่นคอน หรือ เล่นช่วง งานวิจัยที่ได้ศึกษาการเล่นอื่นกอนอย่าง ละเอียด คือ งานของ พรพิมล ชันแสง (2541) เรื่อง "อินกอน : ประเพณีการละเล่นของลาวโซ่ง : เขา ย้อย เพชรบุรี" พรพิมล ชันแสง ออกเสียงคำว่า อินกอน ตามสำเนียงของไทยโซ่งที่ อำเภอเขาชัย

จังหวัดเพชรบุรี ว่า “อินก่อน” ส่วนคำว่า อินก่อน ในงานวิจัยนี้ ออกเสียงตามสำเนียงที่ใกล้เคียงคำว่า “เล่นคอน” อิน ในภาษาไทยโชน หมายถึง เล่น ส่วนคำว่า คอน ก่อน หรือ คอน หมายถึง ลูกช่วง ในงานวิจัยนี้จะใช้คำตามงานวิจัยที่นำมาอ้างอิง เช่น อินก่อน อินก่อน เล่นคอน หรือ เล่นช่วง (เล่นลูกช่วง)

3.3.1 ความหมายของประเพณีอินก่อน หรือ เล่นคอน

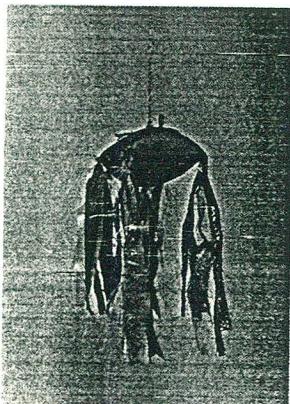
สมทรง บุรุษพัฒน์ (2524, น.20-21) กล่าวถึงการเล่นคอนว่า การเล่นคอนเป็นการละเล่นของหนุ่มสาวในเดือน 5 พวงสาว ๆ ลาวโชน เมื่อว่างจากฤดูทำนาทำไร่ก็จะมานั่งรวมกันเป็นกลุ่มประมาณ 15-20 คนขึ้นไป ณ บ้านใดบ้านหนึ่งสำหรับเป็น "ช่วง" เพื่อให้สาว ๆ ได้มานั่งทำการฝีมือและเป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้เลือกคู่ครอง เมื่อถึงวัน 1 ค่ำเดือน 5 ลาวโชนจะจัดงานรื่นเริงตลอดทั้งเดือน หนุ่มสาวลาวโชนจะหยุดทำงาน ฝ่ายชายจะรวมตัวกันเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 15-20 คน ตระเวนไปตามหมู่บ้านต่างๆ เรียกว่า ไป "เล่นคอน" ซึ่งหมายถึงการเล่นทอดลูกช่วงนั่นเอง ถ้าฝ่ายชายทอดลูกช่วงไปถูกฝ่ายหญิงคนใด ย่อมรู้กันว่าเป็นการจ้องหญิงคนนั้นไว้แล้ว

มีงานวิจัยและงานเขียนอื่นๆ ที่กล่าวถึงการเล่นคอน เช่น ม. ศรีบูรพา (2522, น.123) ได้เขียนหนังสือเรื่อง "ไทยดำรำพัน" โดยศึกษาหลักฐานที่เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ และจากคำบอกเล่าของชาวไทยดำซึ่งได้มาจากการสัมภาษณ์ กล่าวถึงประเพณีการเล่นคอนว่า หนุ่มสาวไทยดำวัย 16-17 ปี จะเริ่ม "จีบ" กันในงานตรุษสงกรานต์ โดยผู้ชายบ้านหนึ่งจะไปเล่นรำแคนกับผู้หญิงอีกบ้านหนึ่ง เรียกตามภาษาไทยดำว่า "เล่นคอน" ประเพณีนี้ทำให้ชาย-หญิงได้สนิทสนมกันมากขึ้น เมื่อชอบพอกันผู้ชายก็จะให้พ่อแม่ไปสุขอฝ่ายหญิง รัชพล ปัจพิบูลย์ (2538, น.57) กล่าวถึงการเล่นคอนว่า ในเดือน 5 ทั้งเดือนจะมีการเล่นคอน ทั่วไปหนุ่มๆ มักไปเล่นที่หมู่บ้านอื่น ส่วนใหญ่จะเล่น 5-10 คน ในนี้มักมี หมอแคน หมอขับ หมอลำ การแต่งกายในการเล่นทั้งหญิงชาย สวมเสื้อฮีไม่เอาลายออก จะมีเครื่องแต่งด้วย สไบ ผ้าซิ่น กางเกงมาอวดกันใครสนใจก็จะสอบถามถึงการทอการตกแต่ง การเล่นคอนมีอยู่ 2 อย่างคือ การเล่นคอนธรรมดาและการเล่นคอนค่าง และธิดา ชมภูนิช (2539, น.31) กล่าวถึงประเพณีเล่นคอนว่า ในฤดูแล้งหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ชายหนุ่มโชนจะรวมตัวกันเดินทางไปเที่ยวสาวโชนที่อยู่ต่างหมู่บ้าน โดยมีชายที่มีความสามารถในการรำกลอนสอดไปด้วย เมื่อไปถึงหมู่บ้านใดก็เข้าไปติดต่อกับหัวหน้าหมู่บ้าน มีการทักทายด้วยคำกลอน เรียกว่า "การเล่นคอน" ในการโต้กลอนนั้น เมื่อจบแต่ละกลอนจะมีการเป่าแคนเพื่อให้เกิดการรำรำ รื่นเริง สนุกสนาน เรียกว่า "ฟ้อนแคน" สลับกันไปมาตลอดทั้งคืน ก่อนที่จะมีการเล่นคอนนั้น มีการเล่นลูกช่วง คือการโยนห่อผ้าให้อีกฝ่ายหนึ่งรับ ฝ่ายที่รับไม่ได้ก็ต้องถูกทำโทษตามคำสั่งของอีกฝ่ายหนึ่ง การเล่นคอนดังที่ ธิดา ชมภูนิช ได้กล่าวไว้ นั้น มีคำที่นำสนใจคือ "การรำกลอนสอด" และ "การทักทายด้วยคำกลอน" คำดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่า คือขับสายแ่งนั่นเอง แม้นคำอธิบายโดยรวมของธิดา ชมภูนิช จะไม่ชัดเจน แต่ก็ได้ข้ออ้างอิงว่า มีขับสำเนาอย่างหนึ่งอยู่ในการเล่นคอน หรืออินก่อน

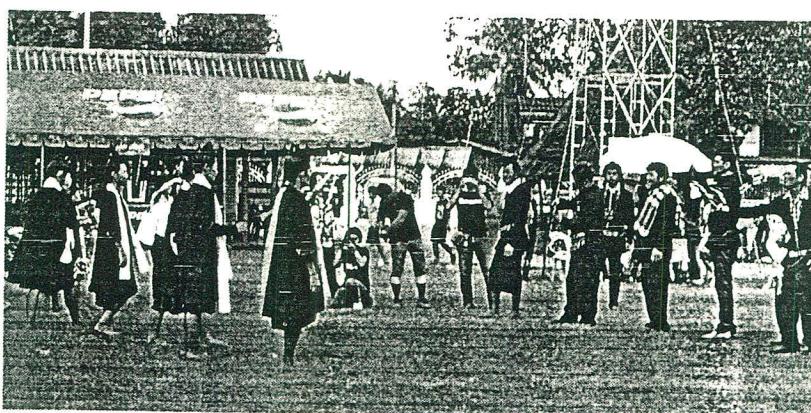
3.3.2 วิธีการเล่นอินก่อน หรือเล่นคอน

พรพิมล ชันแสง (2541, น.63-110) กล่าวถึงประเพณีอินก่อนว่า เริ่มตั้งแต่เดือน 5 ขึ้น 1 ค่ำ หรือ ประมาณต้นเดือนเมษายน เป็นต้นไป จนถึงเดือน 6 ขึ้น 1 ค่ำ อินก่อนแบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ

1) *อินทกอนเดี่ยว* หรืออินทกอนกลับ ชายหนุ่มผู้เข้าร่วมอินทกอนต่างแยกย้ายกันกลับหมู่บ้านของตนเองเมื่อเสร็จสิ้นการเล่นในแต่ละครั้ง 2) *อินทกอนค่าง* ชายหนุ่มผู้เข้าร่วมอินทกอนยังไม่กลับหมู่บ้านของตนเองเมื่อเสร็จสิ้นการเล่นลงในแต่ละครั้ง แต่เดินทางต่อไปเพื่อขอแสวงหาขงที่ยินยอมให้กลุ่มตนได้อินทกอนด้วย สถานที่ในการเล่นอินทกอน คือ ขง หรือ ข่ง หมายถึง สถานที่นัดหมายในการอินทกอน ฝ่ายหญิงเป็นผู้กำหนดและจัดเตรียมขึ้น ส่วนใหญ่เป็นลานบ้านของบ้านใดบ้านหนึ่ง มักจะทำแคร่ด้วยไม้ไผ่เป็นที่นั่งสำหรับผู้เข้าร่วมอินทกอน หมู่บ้านใดที่มีลูกคอนผูกติดเสาไม้สูงๆ แสดงว่าบ้านนั้นเป็นขงของหมู่บ้าน ชายหนุ่มจึงเป่าแคนและปรบมือเดินเข้าไปในลานขง สาวน้อยใหญ่ในขงก็ออกมาพูดคุยระหว่างเป่าแคนปรบมือ เล่นกันอยู่ ชายหนุ่ม เริ่มกล่าวคำร้องทักทาย ชักชวนให้สาว ๆ สนใจ ลงมาเล่นด้วย มีหมอขับ หรือหมอลำ สามารถตอบโต้กับฝ่ายตรงข้ามได้ทันท่วงที ทำหน้าที่ร้องลำนำ โดยไม่มีดนตรีประกอบ เรียกว่าขับสายแปง แล้วถามความสมัครใจของฝ่ายหญิงว่าจะอินทกอนกับพี่น้องขงนี้จะได้หรือไม่ ในกรณีที่รับ ชายหนุ่มก็เริ่มเป่าแคนต่อไปอีก 3-4 เพลง ก็หยุดแล้วล้างหน้าทาแป้งแต่งตัวลงต้อดมะกอน (โยนลูกขง) ต่อไป

ภาพที่ 3-1 ลูกขง

ภาพที่ 3-2 แสดงการโยนลูกขงในงานสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ไทดำ ครั้งที่ 31 วันที่ 10 เมษายน 2554 ตำบลหนองปรัง อำเภอยาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

เวลาที่ใช้ในการทอดลูกขงประมาณ 2 ชั่วโมง แล้วหยุดพัก ขณะหยุดพัก และก่อนเวลาอาหาร หมอขับหนุ่มเริ่มทำหน้าที่ขับลำนำเป็นบทชมเชย ยกย่องหมู่บ้านที่กลุ่มตนมาเยือน 1 บท แล้ว หมอขับสาวทำหน้าที่เป็นตัวแทนฝ่ายหญิงทำหน้าที่ขับร้องลำนำตอบ ซึ่งบทขับนี้ไม่มีเสียงดนตรีประกอบใดๆ เป็นการถามถึงที่อยู่ของฝ่ายหนุ่มๆ และเรื่องต่างๆ ไป เกี่ยวกับหมู่บ้าน ต่างฝ่ายต่างขับลำนำแก่กันคนละบทสองบทแล้วจึงชวนกันหยุดพักเพื่อกินอาหาร เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้วต่างฝ่ายต่างแยกกันไปพักผ่อน เวลาประมาณ 4 โมงเย็น เล่นโยนลูกขงอีกครั้งหนึ่ง ขณะที่โยนลูกขงมีการขับเพลง เรียกว่า *ขับสายแปง* ในเชิงเกี่ยวพาราสิกัน ด้วยภาษาที่แสดงความรัก การเจียมเนื้อเจียมตัว เวลาหยุดพักชักชวนกันไปช่วยงานบ้านด้วยการฝ่าฟัน ตักน้ำ ต่ำข้าว หาบน้ำใช้ เพื่อความสนทนากันอีกครั้ง ถึงเวลาค่ำ หมอแคนเริ่มเป่าแคนเป็นการชักชวนสาว ๆ ให้เข้าร่วมฟ้อนรำ ในระหว่างนั้นผู้ใหญ่ในหมู่บ้านต่างชักชวนลูกหลานที่ยังอยู่ในวัยเด็กไปดูการฟ้อนรำด้วย ในการฟ้อนรำมีเสียงเพลงที่ร่วมกันขับร้องประกอบเพลงแคนเรียกว่า "เซ็งกอน" ตอบโต้กันในลีลาต่างๆ หากฝ่ายใดร้องไม่ทัน ตอบโต้ไม่ได้ ถือว่าเป็นฝ่ายแพ้ ต้อง

เริ่มต้นร้องกันใหม่ ถึงเวลา 5 - 6 ทุ่มก็หยุดพัก กินอาหาร เมื่ออิ่มแล้ว หนุ่มหมอบเริ่มขับสายแปงอีกครั้งเพื่อเป็นการอวยพร เมื่อลวงเข้าสู่เที่ยงคืน ถึงขั้นตอนการวานสาว คือ การจงสาวเพื่อคุยด้วย และโ้อสาว คือ การที่ชายหนุ่มพูดคุยกับหญิงสาวที่ตนสนใจ การพูดคุยนั้นถ้าถูกใจก็จะสานสัมพันธ์ต่อไป ถ้าไม่ถูกใจฝ่ายหญิงก็ขอตัวกลับบ้าน การอยู่ในที่ลับตานี้ไม่มีการประพาดที่เสียหาย หรือลวงเกินกัน ผู้เข้าร่วมอินก่อน ต้องเป็นหนุ่มสาวที่อายุประมาณ 15 - 16 ปีขึ้นไป

3.4 เพลงขับในพิธีเสน

พิธีเสน เป็นวัฒนธรรมสำคัญมากของไทยโซ่ง มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ เช่น ความเชื่อทัศนคติในการมองโลก (จักรวาลวิทยา) ภาษา การแต่งกาย หัตถกรรม อาหาร และดนตรีในพิธีกรรม การศึกษาเพลงขับในพิธีเสน เริ่มจากการทำความเข้าใจเรื่องความเชื่อเรื่องการสร้างโลก ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องขวัญ และพิธีเสน

3.4.1 ความเชื่อเรื่องการสร้างโลก

ไทดำมีพื้นฐานความเชื่อมาจากมโนภาพเกี่ยวกับโลกและจักรวาล ดังนี้ เดิมแผ่นดินของมนุษย์กับเมืองฟ้านั้นอยู่ติดกัน มีสายโยงเชื่อมกัน มีรูปพรรณสัณฐานคล้ายดอกเห็ด มนุษย์อยู่ส่วนพื้นดิน ตอนล่าง ตอนบนเป็นที่อยู่ของผีฟ้า เนื่องจากตอนบนและตอนล่างอยู่ใกล้กันมากทำให้เดินทางไปมาลำบาก บรรพบุรุษของมนุษย์หรือปู่เจ้าจึงตัดสายโยงฟ้าออกจากดิน ฟ้าจึงลอยขึ้นไปสูงมาก สัตว์ในสมัยก่อนพูดได้จึงก่อให้เกิดเสียงดังไปถึงสวรรค์เสมอ ทำให้แค้นโกรธและบันดาลให้เกิดความแห้งแล้งให้คนและสัตว์ต่าง ๆ ในโลกตาย ปู่เจ้าจึงทำพิธีขอฝนจนฝนตกมามากมายทำให้น้ำท่วม มนุษย์และสัตว์ได้ล้มตายกันมากมาย แถนสงสาร จึงช่วยเหลือเอาคนและสัตว์ไว้ในน้ำเต้ายักษ์เพื่อมิให้สูญพันธุ์ พอน้ำลด แถนจึงให้ท้าวสงและท้าวเงินเอาน้ำเต้าปุงลงมาจากฟ้าเพื่อปลดปล่อยคนและสัตว์สู่โลกมนุษย์อีกครั้ง ท้าวสงและท้าวเงินจึงกลายเป็นผู้ปกครองของไทยดำต่อมา (เพ็ญนิภา อินทรตระกูล, 2535, น.51-52), (รัตนาพร เศรษฐกุล, 2542, น.30-31)

สำหรับไทดำ แถน หมายถึง เทพเจ้าหรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผีฟ้า แถนมีหลายองค์และมีหน้าที่ต่างๆ กันไป มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวิถีการดำรงชีวิตมนุษย์ (รัตนาพร เศรษฐกุล, 2542, น.30-31) ส่วนตำนานเรื่องน้ำเต้าปุง เป็นเรื่องเกี่ยวกับกำเนิดมนุษย์ ผู้ตัวและผู้ย่อยมีกำเนิดต่างกัน ผู้ย่อยสืบเชื้อสายมาจากผู้คนที่พากันหลั่งไหลออกมาจากผลน้ำเต้าปุงหลังจากน้ำท่วมโลก ขณะที่ขุนบูลมซึ่งเป็นบรรพบุรุษของผู้ตัวเป็นผู้ที่แถนส่งลงมาเพื่อปกครองผู้คน (สุมิตร ปิติพัฒน์ และ เสมอชัย พูลสุวรรณม, 2540, น.13-14)

3.4.2 ความเชื่อเรื่องผี

ไทยโซ่งให้ความเคารพและนับถือแถนหรือผีฟ้า ผู้ซึ่งเป็นทุกสิ่งทุกอย่างและเป็นผู้กำหนดทุกสิ่งบนโลก การเชื่อฟังและกำหนดตามแถนสิ่งจะก่อให้เกิดความสุขแก่ครอบครัว แถนหลวงเป็นหัวหน้าแถนทั้งปวง ผีเรือนหรือผีบรรพบุรุษให้การคุ้มครองปกป้องรักษาสมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้ไทยโซ่งยังมีความเชื่อว่ามีผีประจำอยู่ตามสถานที่ต่างๆ เช่น ผีเตาไฟ โดยเชื่อว่าห้ามข้ามเตาไฟเพราะจะทำให้

เตือดร้อน ผีนาที่ทำหน้าที่ในการคุ้มครองดูแลผลผลิตให้เติบโตงอกงาม โดยมีการเซ่นผีนาก่อนการเกี่ยวข้าวเพื่อแสดงความขอบคุณผีนาโดยใช้เหล้ากับไก่เป็นเครื่องเซ่น ผีประจำหมู่บ้านจะมีการตั้งศาลและมีพิธีเซ่นไหว้ในเดือนหก และยังมีผีประจำตัวบุคคลที่เรียกว่าขวัญ ถ้าทำให้ผีขวัญตกใจก็จะทำให้ผู้นั้นเจ็บป่วยได้ และเมื่อมีการตายเกิดขึ้น ก็มีการจัดทำพิธีศพตามแบบพุทธศาสนิกชน โดยภายหลังจากเผาแล้วก็จะเก็บกระดูกเพื่อนำไปฝังแล้วปลุกเรื้อนหลังเล็กๆ ทับไว้ ที่เรียกว่าเรื้อนแก้วที่ป่าเหวหรือป่าช้าของชาวไทยทรงดำ ซึ่งไทยทรงดำเชื่อว่า เมื่อคนตายไปแล้ว ขวัญหรือวิญญาณของผู้ตายจะเดินทางไปเฝ้าแถนก่อน หลังจากนั้นก็จะกลับมาประจำอยู่ที่บ้านเป็นผีเรื้อนประจำบ้าน ในการทำพิธี หมอเสนทำหน้าที่บอกทางให้กับขวัญหรือวิญญาณผู้ตาย เพื่อชี้แนะเส้นทางในการเดินทางไปเฝ้าแถน (มธุรส ปราบไพรี, 2543, น.75-78)

ผี ในความเชื่อของไทยโซ่ง มีทั้งคุณและโทษ แบ่งได้เป็น 4 ระดับ ดังนี้

1) ผีแถนหรือผีฟ้า คือ เทวดาอยู่บนสวรรค์ ผีแถนอาจดลบันดาลให้คนมีความสุขหรือความทุกข์ก็ได้ ดังนั้นคนต้องอยู่ในทำนองครองธรรม ผีแถนจึงจะให้ความปกป้องดูแล (พนิดา เย็นสมุทร, 2524, น.30)

2) ผีบ้านผีเรื้อน ทำหน้าที่ดูแลรักษาบ้านเมืองให้เกิดสันติสุข ผีชนิดนี้อาจอยู่ตามป่าเขา หรือศาลหลักเมือง สำหรับผีบ้าน (ผีประจำหมู่บ้าน) จะอยู่ที่ศาลเจ้าปู่ซึ่งแต่ละปีก็จะจัดพิธีเซ่นไหว้ (พนิดา เย็นสมุทร, 2524, น.32)

3) ผีบรรพบุรุษ คือผีปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ หลังจากเสียชีวิตลูกหลานก็จะเชิญดวงวิญญาณให้มาอยู่ที่ห้อง “กะล่อห้อง” โดยจะทำพิธีเสนเรื้อนเพื่อเซ่นไหว้ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษทุกปีเป็นประจำ (พนิดา เย็นสมุทร, 2524, น.32)

4) ผีป่า ผีขวงและผีต่างๆ คือ ผีที่อยู่ตามป่าเขา ถ้าคนทำให้แค้นเคืองใจก็จะทำให้เป็นไข้ไม่สบายได้รับความเดือดร้อน (พนิดา เย็นสมุทร, 2524, น.32)

3.4.3 ความเชื่อเรื่องขวัญ

ไทยโซ่งเชื่อว่าร่างกายของคนจะมีขวัญประจำอยู่ตามอวัยวะสำคัญ หากขวัญยังประจุมรวมกันอยู่ร่างกายก็จะปกติสุข หากขวัญหนีหายจะมีอาการผิดปกติ หรือเจ็บไข้ ต้องมีการเรียกขวัญกลับมา ร่างกายจะมีขวัญทั้งหมด 32 ขวัญ ถ้าขวัญออกจากร่างกายก็จะทำให้เป็นไข้ไม่สบายการรักษาต้องทำพิธีสู่ขวัญ เรียกขวัญให้กลับมาเหมือนเดิม สำหรับคนที่เสียชีวิตไปแล้ว ขวัญจะไปอยู่หลายที่ เช่น “ขวัญกก” หรือ “ขวัญตัน” จะขึ้นไปอยู่ที่เมืองฟ้า “ขวัญหัว” จะไปอยู่ที่ “กะล่อห้อง” กับลูกหลาน กรณีที่ไม่มีลูกชายก็จะไปอยู่ที่ “ตูป” ที่อยู่ใกล้กับบ้านลูกเขย สำหรับขวัญปลาย(เงา) นั้นจะกลับไปอยู่ป่าช้า (พนิดา เย็นสมุทร, 2524, น.32)

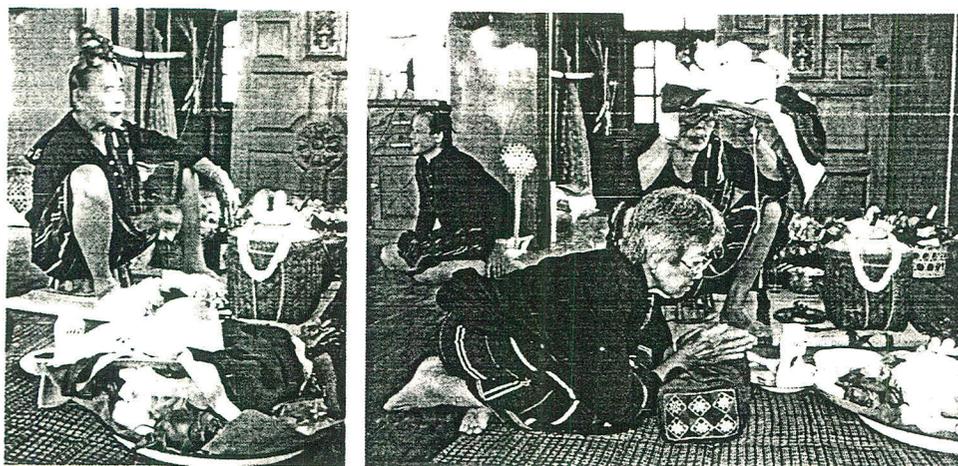
3.4.4 พิธีเสน

พิธีเสน โดยความหมายในภาษาไทย คือ พิธีเซ่น วัฒนธรรมการเซ่นไหว้มีให้เห็นโดยทั่วไปในวัฒนธรรมของคนเอเชีย เช่น การเซ่นไหว้บรรพบุรุษของคนจีน การเซ่นไหว้เทวดาพระภูมิเจ้าที่ของคนไทย การเซ่นไหว้ดวงสว่าง และบูชาญัตต่อเทพเจ้า ตามลัทธิความเชื่อของคนอินเดีย เป็นต้น ส่วนพิธีเสน

ของไทยโชนั้น ผู้วิจัยได้สอบถามปราชญ์ผู้รู้ของไทยโชนหลายท่านจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามวาระต่างๆ สรุปตรงกันว่า ประเพณีนี้เป็นแกนหลักสำคัญมากของคนไทยโชน ที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโชนยังคงรักษาอัตลักษณ์ของตนไว้ได้อย่างเหนียวแน่น และเป็นประเพณีที่มีรายละเอียดและขั้นตอนการปฏิบัติค่อนข้างมาก โดยอัมรินทร์ แรงเพชร (2545) ได้แยกรายละเอียดพิธีเสนของไทยโชน เป็นดังนี้ - *พิธีเสนเรือน* จัดขึ้นเพื่อไหว้ผีบรรพบุรุษเพื่อบรรพบุรุษที่ตายแล้วอยู่อย่างสุขสบายและไม่อดอยาก - *พิธีเสนเชิญผีขึ้นบ้าน* เป็นพิธีอัญเชิญผีบรรพบุรุษของตนขึ้นมาอยู่บนเรือนเพื่อความเป็นสิริมงคล - *พิธีเสนปาดตง* เป็นการปฏิบัติเพื่อระลึกถึงพ่อแม่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับ - *พิธีเสนกวัดกว่าย* เป็นพิธีขับไล่สิ่งชั่วร้ายหลังจากมีพิธีศพ เพื่อให้คนในบ้านอยู่อย่างมีความสุข - *พิธีเสนฆ่าเกียด* เป็นพิธีเสนฆ่าแม่เดิมของเด็กแรกเกิดซึ่งเป็นผีที่คอยติดตามมาด้วย - *พิธีเสนรับมด* เป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อรับมด เนื่องจากมดมาขออยู่อาศัย - *พิธีเสนตั้งบั้ง* เป็นการเสนเพื่อไหว้มดเหมือนกับการไหว้ครูของดนตรี - *เสนเรียกขวัญหรือรเสนตัว* เป็นการตามขวัญให้มาอยู่กับตัวและเพื่อต่ออายุสำหรับผู้สูงอายุที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

พิธีเสนที่ไทยโชนถือปฏิบัติกันส่วนใหญ่ คือ พิธีเสนเรือน และ พิธีเสนปาดตง พิธีเสนเรือนหมายถึง การเช่นไหว้ผีเรือน คือ ผีบรรพบุรุษ ให้มากินเครื่องเช่น ทำให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วไม่อดอยาก ถือเป็นพิธีสำคัญของชาวไทดำ โดยจะทำใน 2-3 ปีต่อครั้ง ในช่วงเดือน 4 เดือน 6 เดือน 8 และเดือน 12 (เดือนทางจันทรคติ) และจะไม่นิยมทำในเดือน 5 เพราะถือว่าเป็นเดือนร้อน ส่วนเดือน 9-11 ก็จะไม่นิยมทำ เพราะเป็นช่วงที่ผีไปเผ่าถน (ผีฟ้า) ส่วนการทำพิธีเสนปาดตง จะทำกันทุกบ้านที่มีกะล่อหองอยู่ โดยการนำข้าว ขนม ใส่ถาดไปวางไว้ที่มุมห้องของกะล่อหอง จะทำวันละสองครั้ง คือ เช้าและกลางวัน อาหารที่เช่นจะใช้อาหารที่รับประทานในชีวิตประจำวันที่จะต้องนำไปเช่นผีเรือนก่อนรับประทาน ผู้ท้าว (ตระกูลผู้ปกครอง) จะทำทุกห้าวัน ส่วนผู้น้อย (ชาวบ้านทั่วไป) จะทำทุกสิบวัน เป็นการปฏิบัติเพื่อระลึกถึงพ่อแม่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว (วาสนา อรุณกิจ, 2529, น.64-67), (จตุพลทองสกล, 2553, น.76,78,81)

จากข้อมูลภาคสนาม พบมีการขบขู่ในพิธีเสน คือ เสนเรือนและเสนตัวหรือเสนเรียกขวัญ ในประเพณีเสนตัว ผู้ประกอบพิธีเรียกว่าหมอมด ในพิธี ญาติๆ จะนั่งรอบๆ เครื่องเช่นไหว้ หมอมดก็จะขบมด ถ้าหมอมดเป็นผู้หญิงก็จะ ขบอานนี้ การขบจะเช่นไหว้ผีถนก่อน แล้วก็จะเรียกชื่อผีอื่นๆ ต่อไป การประกอบพิธีจะใช้เวลาประมาณ 1 วัน เมื่อขบมดแล้วก็จะทำพิธีเรียกขวัญเพื่อให้มาเข้าร่างกายคนป่วย (ทวี พรหมมา, 2541, น.145-146) การขบ มีอยู่ในเสนอื่นๆ ด้วย เช่น เสนมด และเสนครูดนตรี (เสนตั้งบั้ง) เป็นต้น

ภาพที่ 3-3 พิธีเสนตัว (สะเตาะเคราะห์ - เรียกขวัญ) แม่บุญสม มียอด เมื่อ 24 มิ.ย. 55
หมอมตมีการขับลำนำเป็นทำนองไพเราะสลับการว่าคำเสน

สรุปและอภิปรายบทที่ 3

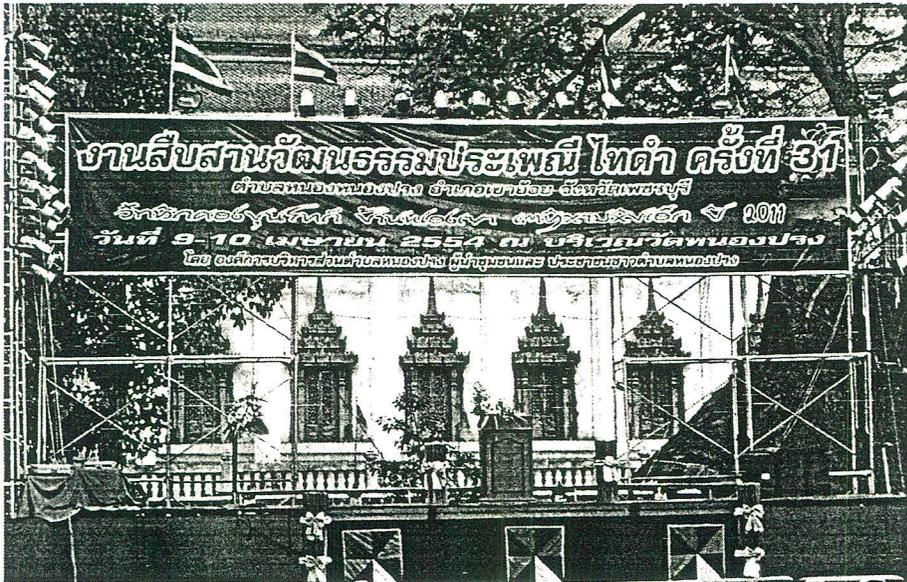
เพลงขับ หรือ ร้องลำนำ ในวัฒนธรรมไทยไซ่ง มีอยู่ในกิจกรรมทางวัฒนธรรมหลักสำคัญ คือ ในประเพณีอื่นก่อน และพิธีเสน (แต่ก็มีอยู่ในกิจกรรมย่อยอื่นๆ ด้วย เช่น การกล่อมลูก การเล่าความ (เรื่อง) การอวยพร เป็นต้น)

ประเพณีอื่นก่อน มีคำเรียกได้หลายอย่าง เช่น อื่นก่อน เล่นคอน เล่นช่วง ส่วนลูกช่วง ซึ่งเป็นคำไทย มีคำเรียกแทนได้ เช่น มะกอน มะกอน ลูกคอน เป็นต้น “ลูกช่วง” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, น.1022) หมายถึง ผ้าที่ม้วนหรือห่อหุ้มให้เป็นลูกกลมสำหรับใช้ในการเล่นช่วงชัย² ในพจนานุกรมฉบับมติชน (2547, น.779) หมายถึง ผ้าที่ขูดปลายเป็นปม หรือถุงใส่วัสดุมีทราย เป็นต้น ใช้ในการเล่นช่วงชัยหรือช่วงรำ จากการสืบค้นงานวิจัย พบว่า มีงานวิจัยบางชิ้นที่โยงคำว่า คอน หรือ กอน ไปสัมพันธ์กับคำว่า กลอน ในภาษาไทย เช่น ของ จิรัชฌา วาณิช (2541, น.22,25) กล่าวว่า ไช่งมีการเล่น “ลูกช่วง” และ “การอื่นก่อน” ซึ่งมีความสัมพันธ์กับแบบแผนการเลือกคู่ครองในอดีต ลูกช่วงคือการนำเศษผ้ามาประดิษฐ์เป็นทรงสี่เหลี่ยมคล้ายหมอนใบเล็กๆ กว้างยาวประมาณ 3 นิ้ว ภายในยัดเศษผ้า ตกแต่งภายนอกด้วยผ้าสี ส่วนการอื่นก่อน คือ การดันกลอนสอดโต้ตอบเกี่ยวพาราสิกันระหว่างชาย-หญิง การให้ความหมายว่า การอื่นก่อน คือ การดันกลอนสอดโต้ตอบเกี่ยวพาราสิกันระหว่างชาย-หญิง เพราะ ในประเพณีดังกล่าว มีการขับลำนำ ที่เรียกว่า ขับสายแปง มีการขับโต้ตอบกันระหว่างหญิงชาย จึงแปลความหมาย อื่นก่อน ว่า เล่นกลอน แต่จากการสอบถามผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญของโครงการวิจัย คุณแม่บุญสม มียอด ท่านบอกว่า ไม่ได้หมายความอย่างนั้น เล่นคอน ก็คือเล่นลูกช่วง ลูกช่วงเป็นภาษาไทย ภาษาไทยไซ่ง เรียก มะกอน หรือ ลูกคอน

² การเล่นช่วงชัย ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, น.348) อธิบายว่า เป็นการเล่นพื้นเมืองอย่างหนึ่ง นิยมเล่นในเทศกาล เช่น สงกรานต์ มีผู้เล่นหลายคน แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ชายฝ่ายหนึ่ง หญิงฝ่ายหนึ่ง ยืนหันหน้าเข้าหากัน ห่างพอที่จะใช้ลูกช่วงที่ทำด้วยผ้าขาวม้าเป็นต้นเป็นลูกกลม ๆ ผูกให้แน่น โยน หรือปาให้กัน ถ้าฝ่ายใดรับได้แล้วปาไปถูกคนใดคนหนึ่ง ของฝ่ายตรงข้าม ฝ่ายนั้นก็ เป็นฝ่ายแพ้ มี ๓ ชนิด คือ ช่วงรำ ผู้แพ้ต้องออกไปรำ ช่วงใช้ ผู้แพ้ต้องไปอยู่อีกข้างหนึ่ง และ ช่วงขี่ม้า ผู้แพ้ต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งขี่คอ

จึงสรุปว่า อินกอน คือ เล่นคอน หรือ เล่นช่วง (เล่นโยนลูกช่วง) ลูกช่วง ในภาษาไทยโซ่ง เรียกว่า มะกอน มะกอน ลูกคอน คำว่า ต่อดมะกอน ก็คือ โยนลูกคอน หรือโยนลูกช่วงในภาษาไทย ส่วนการเล่นกลอนโต้ตอบกันนั้น ไทยโซ่งเรียกว่า "ซับสายแปง" คือการซับลำนำอย่างหนึ่ง ที่เกี่ยวกับความอ่อนหวาน อ่อนโยน ความน่ารัก ใช้ทักทาย และเชื่อมสายสัมพันธ์กันระหว่างหนุ่มสาวในการเล่นอินกอน

ปัจจุบันประเพณีอินกอนไม่มีการเล่นกันแล้ว แต่มีให้เห็นเป็นการแสดงในงานประจำปีช่วงวันตรุษสงกรานต์ โดยส่วนใหญ่แต่ละชุมชนของไทยโซ่งจะจัดงานไม่ตรงกัน เพื่อที่จะให้ชุมชนอื่นๆ ได้เข้ามาร่วม และวันที่เหลือก็หมุนเวียนกันจัดไปตามตามชุมชนต่างๆ เป็นงานรื่นเริงสังสรรค์ของชาวไทยโซ่ง มีอาหารการกินและการแต่งกายแบบไทยโซ่ง มีการแสดงบนเวที มีการเล่นอินกอน (เล่นลูกช่วง) มีการฟ้อนรำแคน เป็นต้น

ภาพที่ 3-4 เวทีการแสดงในงานสืบสานวัฒนธรรมประเพณี โทดำ ครั้งที่ 31 วันที่ 10 เมษายน 2554 ตำบลหนองปร่ง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

เพลงซับของไทยโซ่ง เมื่อใช้ในประเพณีอินกอน เรียกว่า “ซับสายแปง” แต่ในพิธีเสนจะเรียกว่า “ว่า” คำซับในพิธีเสนทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสื่อไปยังสิ่งที่ไทยโซ่งเคารพนับถือ ได้แก่ แถน ผีบ้านผีเรือน ผีบรรพบุรุษ และขวัญ ด้วยความอ่อนน้อม อ่อนโยน ไพเราะ เหมือนผู้น้อยพูดกับผู้ใหญ่ เพื่อให้สิ่งที่ขอหรือสื่อไปถึง ได้ผลอย่างที่ว่าพิธีเสนตั้งใจ จากประสบการณ์ของผู้วิจัย พบ การซับอยู่ในพิธีเสนเรือน และพิธีเสนตัวหรือเสนเรียกขวัญ โดยเฉพาะการเสนตัวหรือเสนเรียกขวัญ จะได้ยินการท่องคำเสนและคำซับ สลับกันเป็นระยะๆ ส่วนในพิธีศพ ผู้ให้ข้อมูลชาวไทยโซ่งจากบ้านสะแกรายบอกว่ามีเช่นกัน